

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱՆԳԱՆԷՋԻ ԱՐԴԻԻՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ԵՐԿՐՈՒՄ

Նաւթից յետոյ մանգանէզը այն հանքն է, որի արդիւնահանութիւնը մեր երկրում խոշոր չափերի է հասել: Ինչպէս Կովկասի նաւթի, այնպէս և մանգանէզի արդիւնաբերութիւնը իր քանակութեամբ ամբողջ աշխարհում առաջնակարգ տեղ է բռնում: Մանգանէզը ամենամեծ քանակութեամբ արտահանում է արտասահման, ուր նա գործադրում է բազմաթիւ քիմիական բաղադրութիւնների, սպիտակ թուջի և պողպատադրժութեան մէջ:

Մանգանէզի արդիւնաբերութիւնը մեր երկրում, ինչպէս ցոյց են տալիս վերջերումս լոյս տեսած աշխատութիւնները^{*)}, հսկայական քայլերով է առաջ գնում: Այսպէս, օրինակ, 1898 թ. արտահանուած է 16,259,204 պ., իսկ 1899 թ. 34,052,432 պ., այսինքն մի տարուայ ընթացքում կրկնապատկուել է արդէն, իսկ 14 տարի առաջ, այն է 1885 թ. արտահանուած է ընդամենը 3,640,000 պ.:

Մանգանէզ արդիւնաբերողների ամենամեծ խումբը (62 ֆիրմա) պատկանում է 100,000—200,000 պուդ մանգանէզ ստացողների թուին և միայն 4 ֆիրմա ստանում է 400,000—500,000 պ., իսկ 10 ֆիրմա—ստանում է 500 հ. մինչև 1 միլլ. պ.: Արդիւնագործների մեծ մասը վրացիներ են:

Մանգանէզի հանքերը գլխաւորապէս գտնւում են Քուսթայիսի նահանգի Շորապանեան գաւառում, Կվիրիլի գետի երկու կողմի 11 գիւղերում:

Մեր երկրից այդ հանքը արտահանուած է 1899 թ. Անգլիա 7,781,555 պ., Գերմանիա 888,200 պ., Հոլլանդիա 7,652,338 պ., Բելգիա 489,900 պ., Ամերիկա 4,923,491 պ., Ֆրանսիա 439,312 պ.: Աչքի է ընկնում որ Անգլիայի ամենափոսնագաւոր

*) Труды III-го Съезда марганц.—въ г. Кутаисѣ, 1901.

Ապրիլ, 1901.

մրցակիցը, Գերմանիան, նրանից 8 անգամ պակաս է ներմուծում մանդանէզ. բայց այդ հանգամանքը բացատրւում է նրանով, որ Հոլլանդիայի վերցրած ամբողջ մանգանէզը գնում է Գերմանիա։ Ուրիշ երկրներից մանգանէզ ստացւում է նաև Գերմանիայում, Ֆրանսիայում, Բելգիայում, Ամերիկայում և Անգլիայում։ Այդ հինգ երկրների հանքերը միասին 1898 թ. տուել են, 8,058,813 պ., իսկ Կովկասը 16,159,204 պ., այսպիսով ամբողջ աշխարհում գործածուող մանգանէզի կէսից աւելին արտահանւում է Կովկասից։

Արտահանութիւնը մեզ մօտ կատարւում է դեռ հին ձևով. ոչ մի կառարեղագործութիւն չէ մտցրած։ Թուենք այստեղ արտահանութեան հետ կապուած մի քանի հարցեր.

Առաջինը. երկաթուղու կայարաններում տախտամածների կամ պլատֆորմների հարցը մեծ զգուարութիւն է պատճառում հանքատէրերին. որպէս զի բոլոր արտահանողներին բաւարարութիւն տրուի, հարկաւոր է 190 սափ. պլատֆորմ, այն ինչ այժմ կայ 152 սափ., այնպէս որ արդիւնաբերողների մի մասը մշտական մնում է առանց պլատֆորմի։ Յանձնաժողովը քանիցս դիմել է երկաթուղու վարչութեան, բայց անհետեանք է մնացել. վերջապէս արտահանողները համաձայնել են իրանց հաշուով չինել պլատֆորմներ. դրա փոխարէն երկաթուղու վարչութիւնը մշակում է մի կանոն, որի հիման վրայ ով 30,100 պուդից պակաս մանգանէզ ունի՝ նա պլատֆորմ ստանալու իրաւունքից զրկւում է։ Բայց այժմ երկաթուղու վարչութիւնը արդէն համաձայնել է չինել պլատֆորմներ, այնպէս որ սրանից յետոյ բոլորն էլ պիտի ունենան տեղ։ Անցեալ տարի 340 պլատֆորմ խնդրողներից միայն 41-ը ստացան, իսկ միւսները մերժուելոյն։

Երկրորդ. տեղափոխելու պայմանները նահապետական են. մանգանէզը սայլերի վրայ բարձած տանում են Չիատուրի կայարանը շատ վատ ճանապարհով։ Լեռնային ինժեներ պ. Միխայլովը առաջարկում է հանքը տեղափոխելու համար մտցնել օգալին էլեքտրաշարժ վագոններ, (այդ տեսակ վագոններ մտցրած են Եկատերինապոլի նահանգում և Դոնի աւազանում գտնուած հանքերի մէջ) փոխանակ խճուղու կամ երկաթուղու, որոնցից առաջինը կլանում է մեծ ծախս, համեմատած իւր տուած օգտի հետ։ Այն ինչ էլեքտրականութեամբ, ինչպէս փորձը ցոյց է տալիս մեզ, ձեռնտու է լինում, մանաւանդ ոյժ առաջացնելու համար էլ վառելիք հարկաւոր չէ, քանի որ կարելի է օգտուել Կլիբելի գետից։ Միևնոյն ժամանակ ինժեներ Միխայլովը առաջարկում է էլեքտրականութեամբ լուսաւորել և հանքերը. այդ բոլորի համար պահանջւում է $1\frac{1}{2}$ միլ.։ Պ. Միխայլովը

մանրամասն հաշիւներով ապացուցանում է դրա օգուտը։
Երրորդ. վաղճանների մեծ պակասութիւն է զգացւում հան-
քը փոխադրելու գէպի Բաթում և Փօթի։ Արտահանողների տրա-
մադրութեան տակ ընդամենը կայ 150 վաղճան, հաշուելով իւ-
րաքանչիւր վաղճան 765 պուդ. հետեւապէս մի անգամից կարելի
է տեղափոխել 114,750 պուդից ոչ աւելի, այնպէս որ մանգա-
նէզի անագին քանակութիւնը մնում է իր տեղում վաղճանների
պակասութեան պատճառով։

Չորրորդ. մասնագէտների պակասութիւնը, որի լրացնելու
համար 3 ծրագիր կայ. 1) բանալ լեռնային ուսումնարան Գու-
թայիսում, որի համար գիտման է եղել, ուր հարկն է. բայց
որովհետեւ Բագուն էլ է խմել, հաւանական է որ բացուի վեր-
ջինում, 2) բանալ գործնական դասընթացներ յանձնաժողովի
հսկողութեան տակ շտէյգէրներ պատրաստելու համար և 3)
մինչև այդ երկուսի իրագործուելը ունենալ ինստիտուտներում
ստիպւոյն գիտմանը այն պայմանով, որ աւարտելուց յետոյ ծա-
ռայեն մանգանէզի հանքերում։

Այժմ տեսնենք թէ ինչ է արուած հանքային բանուորներին
համար և ինչ դրութեան մէջ են գտնուում նրանք։ Պէտք է յի-
շել այն պարզ ճշմարտութիւնը, որ գործի աջողութեան համար
հարկաւոր է դրական և իմացական աշխատանք, իսկ այդ ձեռք է
բերուում, երբ աշխատողը ունի մարդավայել կեանք. լաւ սնունդ,
իր կորցրած ոյժը կազդուրելու, լաւ բնակարան, չափաւոր աշ-
խատանք, տաք հագուստ, մտաւոր զարգացումն, միջոց բժշկուե-
լու և վարձատրութիւն՝ դժբախտութեան դէպքերում։

Ներկայումս ծրագրւում է բանուորական հիւանդանոցների
գրամարկը կազմելու. իսկ բնակարանների, ուսումնարանների,
ժողովրդական գառախօսութիւնների, գրադարանների մասին ոչ
մի ծրագիր և խօսք չը կայ։ Այս բոլորի բացակայութիւնը լաւ
պատկերացնում է բանուորների դրութիւնը։ Շէշապիլ թէ չա-
փազանցութիւն լինի, ասում է պ. Չղանօվիչը, պնդել որ ուսու-
կան արդիւնագործութեան որ և է ճիւղի մէջ այնքան քիչ ու-
շադրութիւն դաժբաժ լինեն բանուորների դրութեան վրայ,
ինչպէս մանգանէզայինում։

Մանգանէզի հանքերում բանուորների միջին թիւը հա-
տում է 2,000. դրանց ապահովելու համար հարկաւոր է 8-ից
մինչև 10 հազար ուրբի։